

Obraćanje prvog zamjenika visokog predstavnika Larry Butler-a na konferenciji «Ekonomski izazovi i regionalne implikacije dejtonskog procesa»

u organizaciji Udruženja Jugoistočna Evropa

Dame i gospodo,

U nastojanjima da se osigura implementacija mira sve nas možda najviše izenađuje spoznaja kako je to vrlo često težak zadatak.

U slučaju Bosne i Hercegovine, kao i u slučaju brojnih zemalja širom svijeta, međunarodna zajednica u saradnji s domaćim partnerima radi na sveukupnom oporavku političkih, socijalnih i ekonomskih struktura uništenih ratnim razaranjima i pratećim pojavama poput kriminala i korupcije.

Ne radi se o zadatku koji se može brzo ili jednostavno ostvariti. To je zadatak koji se ne može provesti bez velikih troškova ili bez stalnog i značajnog političkog i finansijskog kapitala.

Ipak je to zadatak koji vrijedi truda jer građani ratom razrušenih zemalja imaju pravo na pomoć, a pružanje te pomoći je u dugoročnom strateškom interesu drugih država.

Danas, skoro deset godina nakon okončanja sukoba u Bosni i Hercegovini, država i region se nalaze pred punom integracijom u Evropu. Dosta toga tek treba uraditi i još uvijek postoji

element nesigurnosti o eventualnom ishodu, ali je prije deset godina samo mali broj ljudi mogao pretpostaviti da se u tako kratkom vremenskom periodu može ostvariti ovakav napredak.

Ustavnu evoluciju Bosne i Hercegovine počinju dirigirati okolnosti čijem se kreiranju, u ovom roku, prije pet godina nadao tek mali broj ljudi. Napori usmjereni na moderniziranje sistema administracije i organa vlasti i smanjenje njihovih troškova poduzimaju se u kontekstu evropskih integracija i kontekstu potreba Bosne i Hercegovine kao normalne evropske države. Agrumenti kojima se sada poziva na reorganiziranje skupe i neefikasne birokratije organizirane na nekoliko nivoa ne znače mijenjanje samog Dejtona. Oni znače pridruživanje Evropi, uštedu javnih sredstava i pružanje boljih usluga građanima.

Dakle, budimo realni. Danas možemo razgovarati o nekim očiglednim uspjesima i možemo govoriti o nekim očiglednim neuspjesima, ali to trebamo učiniti uzimajući u obzir sveukupni napredak koji je omogućio održavanje mira i pokrenuo ekonomske reforme koje, iako prilično sporo, ipak postepeno počinju doprinostiti poboljšanju životnog standarda građana Bosne i Hercegovine.

Teme planirane za našu poslijepodnevnu diskusiju predstavljaju spisak elemenata koji su neodvojivi od poslijeratne rekonstrukcije, kao i tranzicije svake zemlje ka održivom ekonomskom tržištu. Oni obuhvataju održivost, privatizaciju, borbu protiv organiziranog kriminala, međunarodnu intervenciju i integraciju u EU, zamor donatora i regionalni kontekst.

Ni jedno od ovih pitanja ne može biti uspješno riješeno ukoliko se ne budu rješavala sva zajedno. Svaki element je sastavni dio «slagalice» koju čini proces rekonstrukcije. Svi elementi se moraju riješavati kao dio paketa.

Da bi se efikasno riješila pitanja iz ovog paketa potrebno je sljedeće:

- Sporazum o strateškim ciljevima koji će međusobno usaglasiti međunarodni i domaći sudionici procesa na nivou njihovih Vlada i na terenu.
- Značajne resurse (implementacija mira može biti financijski isplativa, ali ne može biti jeftina), i
- Odgovarajući tempo – mora se održavati momentum oporavka, ali se tempo odvijanja procesa ne može požurivati. Oporavak je dugotrajan proces.

Mislim da se neki od vas ne bi složili s ovim uvjetima, no u praksi ih je vrlo teško ispuniti.

U godinama koje su uslijedile odmah nakon rata, pomoć koja je upućivana u Bosnu i Hercegovinu u velikoj mjeri nije bila koordinirana. Postojalo je nekoliko strateških planova – i međunarodnih i domaćih. Umjesto sastavljanja dijelova iste «slagalice», sastavljali su se dijelovi različitih «slagalica» koji su se pri tome preklapali. Uprkos herojskim naporima, sastavljanje različitih dijelova pokazalo se frustrirajućim i nepraktičnim.

Razlozi koji su doveli do ove situacije bili su jasni.

Postojala je velika doza dobre volje, kao i ogromni resursi koje su za Bosnu i Hercegovinu u vidu pomoći osigurala Vlada i nevladine organizacije. Postojala je takođe velika potreba za što hitnijim pokretanjem programa pomoći. Međutim, domaća administrativna infrastruktura je bila potpuno neadekvatna da odgovori na zadatak koji je podrazumijevao što efikasnije usmjeravanja sredstava i drugih resursa. U pojedinim slučajevima dotok pomoći je zapravo povećao korupciju i kriminal koji se razvio tokom rata.

Ovaj problem riješavan je na tri načina.

Vijeće za implementaciju mira i njegova koordinaciona uloga

Jedna od jedinstvenih karakteristika poslijeratnog oporavka Bosne i Hercegovine je uloga Vijeća za implementaciju mira.

Ovo tijelo koje čine predstavnici 55 Vlada i organizacija je tokom procesa obnove osiguralo korisnu diplomatsku strukturu i sveobuhvatni okvir djelovanja.

Tokom ranih godina ova struktura nije bila potpuno adekvatna, zbog savršeno razumljivih razloga koji se odnose na obim šteta i nezainteresiranost lokalnih političkih struktura za implementaciju mira. Implementacija nije bila ni odlučna ni brza onoliko koliko smo se nadali.

Međutim, Vijeće za implementaciju mira je, djelujući na operativnom nivou putem svog Upravnog odbora, postalo sve spremnije i efikasnije u rješavanju i ispunjavanju specifičnih uslova političkog i ekonomskog oporavka. Uz to, Vijeće je nametnulo veći stepen kohezije u procesu rekonstrukcije koji je na početku karakterizirala konfuzija. Aktivnosti Vijeća za implementaciju mira su nekada bile postupne, a sada su uglavnom metodičke.

Odbor šefova vodećih međunarodnih organizacija u BiH i njihova koordinacijska uloga

Nastojanje da se uklope međusobno različite aktivnosti, što se pokušavalo učiniti u glavnim evropskim gradovima, odrazilo se i na terenu. Visoki predstavnik svake sedmice predsjedava sastancima ambasadora zemalja-članica Upravnog odbora PIC-a, a predsjedava i sastancima odbora šefova svih ključnih međunarodnih organizacija koje djeluju u BiH, uključujući i Evropsku komisiju, Vojne snage Evropske unije i Policijsku misiju Evropske unije, Svjetsku banku, MMF, OSCE i različite agencije UN-a.

Kombiniranje koordinacijskih aktivnosti na terenu i u glavnim evropskim gradovima zahtijeva značajne administrativne i političke resurse, ali se zaista isplati – npr. uslovljavanje ekonomske pomoći pretvoreno je u efikasno sredstvo za osiguranje neprekidnog političkog opredjeljenja za provođenje reformi.

Plan za promjene

Ne možete dogurati daleko ako ne znate kamo idete. U prvim godinama provedbe mirovnog sporazuma BiH je znala *odakle* ide. Pokušavala je izgraditi distancu između sebe i svoje nedavne bolne prošlosti. Plan za to bio je Dayton.

Ali Dayton je uveliko političan. Aluzije na ekonomski razvoj uglavnom postoje samo u onoj mjeri u kojoj, kako je ocijenjeno, stanje privrede utiče na funkcionalan politički dogovor.

To je bilo od ograničene vrijednosti kad se pokuša odrediti kamo BiH, u ekonomskom smislu, želi da *ide*.

Nadalje, ekonomska reforma je provedena u kontekstu sistemskog političkog opstrukcionizma – (mnogi lideri aktivno su radili *protiv* ekonomskog uspjeha BiH, jer su njega vidjeli kao prijetnju sopstvenim, ne tako dobro skrivenim planovima ekonomskog i političkog separatizma).

Uprkos ovome, bilo je i uspjeha.

Uvođenje konvertibilne marke, vazane za euro i pod kontrolom Valutnog odbora, u januaru 1998. godine, dalo je BiH jednu od najstabilnijih valuta u regiji. Kao rezultat toga, inflacija je od tada ostala na nivou nižem od jedan posto godišnje. Početkom 2001. godine ukinuti su zavodi za platni promet, koji su opterećivali i samu ideju raspirivanja komercijalnog života a političkim strankama omogućavali koban uticaj na tok kapitala; oni su zamijenjeni bankovnim sistemom koji je u početku bio kao na staklenim nogama ali je vremenom uveliko ojačan.

No tempo i obim ekonomske reforme uistinu su transformirani tek otpočinjanjem procesa približavanja EU. Dovoljno je pogledati korake koje je Evropska komisija navela kao neophodne u studiji izvodljivosti.

U ekonomskoj sferi, ti koraci uključuju reformu sistema indirektnog oporezivanja, stvaranje jedinstvenog sistema registracije firmi za cijelu zemlju, usvajanje trgovinske politike BiH, uvođenje certifikata Evropske komisije kako bi se ojačao izvoz, te donošenje Zakona o statistici i Zakona o budžetu.

To je lista zadataka potrebnih za tranziciju.

Uvjeti iz studije izvodljivosti također uključuju i reformu obavještajne i policijske službe u cilju borbe protiv organiziranog kriminala, uspostavu i rad Suda BiH i jačanje maratonskog procesa reforme pravosudnog sistema potpunim osposobljavanjem Visokog sudskog i tužilačkog vijeća.

Pravosudna reforma i borba protiv organiziranog kriminala došli su na red kasno u procesu obnove – sumorne posljedice toga, a to su raširena korupcija i ciničan stav javnosti, svjedoče da je neophodno rješavati sve elemente u paketu. Jer jedna sfera ne funkcioniše bez svih ostalih.

Politički, ekonomski i socijalni napredak zasnovani su na povjerenju javnosti da su institucije poput policije i pravosuđa vjerodostojno uređene, i da bogati i moćni nisu iznad zakona.

Kriminal je, kao i ekonomska obnova, regionalan po prirodi. Kako su odmicali regionalni naponi na borbi protiv kriminala, koje je podržala Evropska unija, odmicala je i primjena više bilateralnih sporazuma o slobodnoj trgovini koje su zemlje jugoistočne Evrope međusobno dogovorile pod patronatom Pakta stabilnosti. Ti sporazumi daju djelomične ali ipak obećavajuće rezultate. U slučaju BiH ta djelimičnost rezultat je neuspjeha organa vlasti da postignu dovoljan napredak u, na primjer, uspostavljanju sistema izdavanja certifikata za poljoprivredne i druge proizvode koji bi domaćim proizvođačima omogućio da budu konkurentni pred drugim proizvođačima u regiji, kao i neuspjeha organa vlasti da efikasno koordiniraju svoju

poljoprivrednu i trgovinsku politiku – dvije oblasti koje su sada došle na red.

Rezultati postaju vidljivi

Kada su se svi ovi elementi spojili u jedno, rezultati su počeli bivati vidljivi. Investicije u zemlju prošle godine su bile pet puta veće nego krajem devedestih. Od 2000. godine kamatne stope su se upolovile, a banke sada počinju obezbjeđivati likvidnost sektoru malih i srednjih preduzeća, koji obećava da postane inkubator za održiv porast broja radnih mjesta. Nakon što je 2001. godine dotakla dno, industrijska proizvodnja nije prestala rasti. Porast BNP-a od oko pet posto održava se već četiri godine.

Bivše entitetske carinske uprave više ne postoje nego su pripojene Upravi za indirektno oporezivanje, koja priprema uvođenje PDV-a krajem ove godine. Elektroenergetski sektor i sektor telekomunikacija sada su regulirani na način koji ispunjava međunarodne standarde (prosječna cijena usluga telekomunikacija u posljednje dvije godine opala je za 20 posto, iako su cijene i dalje previsoke). Revizije javnih preduzeća pokazale su kulturu menadžmenta koja se odlikuje korumpiranošću i nekompetentnošću, a koja je sada u procesu reforme otpočetom zakonima koje su nedavno donijeli državni i entitetski parlamenti. Zvanična stopa nezaposlenosti iznosi 40 posto, ali stvarna stopa, uzimajući u obzir sivu ekonomiju, uistinu je tek polovina toga.

To su neki od jasnih pluseva. Na vrh liste minusa moramo staviti manjkav i razočaravajući proces privatizacije.

Do sada u BiH nismo vidjeli onu industrijsku regeneraciju ostvarenu kroz dotok kapitala i znanja koje je privatizacija donijela drugim zemljama u tranziciji. Ključni problem nalazi se u neuspjehu da se uspostavi mehanizam koji bi efikasno riješio dugove firmi – potencijalni investitori odlaze u strahu od troška izmirenja ogromnih dugova na ime socijalnih

davanja, na primjer. Zakon o stečaju koji je donesen prošle godine pomoći će da se ovo riješi, ali daleko smo od potpunog rješenja.

Ne mislim da sam dao isuviše ružičastu sliku poslijeratne ekonomske obnove Bosne i Hercegovine. U poređenju sa onim gdje smo bili, prešli smo dug put. U poređenju sa onim gdje želimo stići, jasno je da imamo još jako puno toga pred sobom. Proces približavanja EU stimulirao je reforme. Danas je ovaj proces u zastoju zbog političkih problema koji se tiču reforme policije i uspostave jedinstvenog rtv sistema. Čim riješimo ove političke prepreke – a postoji konsensus među relevantnim zainteresiranim stranama da se to postigne do desete godišnjice Daytonu, uz gotovo nepodijeljenu podršku javnosti za vraćanje na put pridruživanja EU – moći ćemo se opet usredsrediti na provođenje ekonomskih reformi koje će donijeti dobrobit građanima čak i prije no što dođemo na kraj procesa evropske integracije.

Obnova je teška i zahtijeva vrijeme, ali nagrada je daleko veća. Zbog pomoći koja je u početku bila nekoordinirana – i opstrukcionizma tvrdoglavih političara – napaćeni građani Bosne i Hercegovine morali su dugo čekati da osjete dobrobit reformi. Ali te dobrobiti sada postaju vidljive, što bi trebalo ohrabriti sve nas da još jednom udvostručimo svoje napore i taj proces dovedemo do kraja.

Hvala.